

Sublimacija Erosa u radu

Mario Mieli

1977

Pa ipak proletarijat - velika klasa koja uključuje sve
proizvođače civiliziranih naroda; klasa koja će,
emancipirajući sebe, emancipirati i čitavo čovječanstvo od
robovskog rada, a ljudsku životinju učiniti slobodnim bićem
- izdajući svoje instinkte, zanemarujući svoju povijesnu
misiju, dopustio je da bude izopačen dogmom rada. Kazna za
to je grozna i zastrašujuća. Sve pojedinačne i društvene
nevolje proizlaze iz njegove strasti prema radu.¹
- Paul Lafargue

Prema metafizičkoj teoriji koja proces civilizacije vidi kao preobrazbu moćnih libidnih snaga, njihovo odstupanje od seksualne svrhe u korist rada i civilizacije, potisnuti Eros može se smatrati energijom povijesti, a rad sublimacijom Erosa.

Freud piše: "Tendencija kulture da ograniči seksualni život nije ništa manje očevitna od druge - da proširi krug kulture. [...] kultura se povinjava prisili ekonomske nužnosti, jer veliki deo psihičke energije koji sama troši mora da oduzme od seksualnosti. [...] Strah od pobune potlačenih² nameće strože mere opreznosti. Vrhunac takvog razvoja pokazuje naša zapadnoevropska kultura."³

Kultura (u originalu "civiltà", *op. prev.*) je, dakle, potisnula sklonosti Erosa definirane kao "perverzne", da bi libidnu energiju sublimirala u ekonomskoj sferi (i onoj društvenoj - vidjeli smo da Freud sublimaciju homoerotizma smatra korisnom ako ona garantira društvenu koheziju).⁴ To je jedna od najzanimljivijih hipoteza o uzrocima povijesne afirmacije anti-homoseksualnog tabua; nju ne treba promatrati izdvojeno, nego u odnosu s drugima, posebno s onom koja u heteroseksualnoj Normi, tj. u braku i u obitelji, prepoznaje institucionalizaciju ženske podređenosti muškarcu.

Prema Marcuseu, "protiv društva koje upošljava spolnost kao sredstvo za koristan cilj, perverzije podupiru spolnost kao cilj sebi samoj; one se tako postavljaju izvan dominacije načela izvedbe i osporavaju sam njegov temelj. Uspostavljaju libidne odnose koje društvo mora ostracizirati, jer oni prijete da preokrenu proces civilizacije koja je pretvorila organizam u oruđe rada"⁵

Ova je tvrdnja djelomično zastarjela i treba je preispitati. Danas je očito da se društvo jako dobro koristi "perverzijama" za koristan cilj (dovoljno je otići do kioska ili u kino da bismo se u to uvjerali). "Perverzija" se prodaje na malo i na veliko, proučava se, secira, procjenjuje, utrzuje, prihvaća, o njoj se raspravlja, ulazi u modu, postaje *in* ili *out*; postaje kultura, znanost, tiskani papir,

¹ Paul Lafargue, *Diritto all'ozio*, Feltrinelli, Milano, 1971., str. 115.

² Za naglasiti je da su talijanski i srpskohrvatski prevoditelji ovdje očito različito shvatili Freudovu rečenicu o strahu, jer u talijanskom prijevodu piše: "il timore dell'irruzione di ciò che è represso...", tj. "strah od naviranja potisnutog...", *op. prev.*

³ Izvorno citirano iz: Sigmund Freud, *Il disagio della civiltà*, Boringhieri, Torino, 1971., str. 239., a ovdje citirano iz prijevoda Đorđe Bogićevića: Sigmund Freud, *Nelagodnost u kulturi*, Rad, Beograd, 1988., str. 40-41. Prema "zrelome" Freudu, kako ističe Francesco Santini: "Kultura (u originalu "civiltà", *op. prev.*) ne potiskuje samo seksualnost, sublimiranu u ekonomskoj aktivnosti, nego i nagon smrti, koji se također stavlja u službu načela stvarnosti i eksternalizira se u agresivnom osvajanju prirode. Čovjek osvaja i razara okolinu koja ga okružuje, izbjegavajući tako da razori samog sebe, prolongirajući vlastiti put ka smrti". Usp. *Note sull'avvenire del nostro passato*, u "Comune Futura", n. 1, giugno 1975.

⁴ Usp. poglavlje 3: *I maschi eterosessuali ovvero le criptochecche*, 7. potpoglavlje

⁵ Izvorno citirano iz: Herbert Marcuse, *Eros e civiltà*, Einaudi, Torino, 1968., str. 92., a ovdje citirano iz prijevoda Tomislava Ladana: Herbert Marcuse, *Eros i civilizacija*, Naprijed, Zagreb, 1985., str. 54.

novac (tko bi inače objavio ovu knjigu?). Ono nesvjesno se reže na komade i prodaje preko pulta.

Ako su, dakle, društva tisućljećima potiskivala takozvane “perverzne” komponente Erosa kako bi ih sublimirala u radu, današnji sistem *liberalizira* “perverzije”, ne bi li ih dodatno iskoristio u ekonomskoj sferi i podredio sve erotske sklonosti ciljevima proizvodnje i potrošnje. Liberalizacija se - ponavljam - pokazuje funkcionalnom samo za utrživanje, koje se odvija u smrtonosnom vidu kapitala. Potisnuta “perverzija”, dakle, ne sačinjava više samo energiju rada. Nalazimo je također, fetišiziranu, i u otuđujućem proizvodu otuđenog rada, kojeg kapital, u postvarenom obliku, postavlja na tržište. Baš zato da bi mogla biti liberalizirana ili utržena, “perverzija” mora ostati suštinski potisnuta, a libidna energija, koja joj je svojstvena, mora i dalje u velikoj mjeri biti sublimirana u radu i iskorištena: *represivna desublimacija* ide uz bok s perpetuiranjem prisilne sublimacije Erosa u radu. Očito je da erotske sklonosti, definirane kao “perverzne”, ne mogu nego ostati potisnute, sve dok ljudi nastavljaju prihvaćati uistinu opscene i *perverzne* proizvode koje kapital postavlja na tržište pod etiketom “perverzne” seksualnosti, i sve dok još ima onih koji se zadovoljavaju dajući “oduška” svojim “osobitim” porivima, ograničavajući se na iskustvo osrednjeg uzbuđenja pred gnjusnim fetišima seksa koje sistem rasprodaje. Borba za oslobođenje Erosa danas je i odbijanje liberaliziranog seksa, tj. seksa kojeg je zapakiralo permisivno društvo - to je odbijanje seksualnog konzumerizma.

S druge strane, budući da je kapital dosegao fazu svoje *stvarne dominacije*; budući da je, drugim riječima, kapitalistička koncentracija i centralizacija, nerazdvojivo povezana s tehničkim napretkom proizvodnih snaga i “s tehnološkim prevođenjem znanosti u industrijski aparat” (H. J. Krahl), svela na minimum količinu potrebnog rada, *najveći dio radnog vremena čini višak rada*; radi se o “promjeni u karakteru bazičnih proizvodnih snaga”.⁶ Prema Marxu: “U toj transformaciji, temelj proizvodnje i bogatstva nije više neposredan rad čovjeka niti njegovo vrijeme rada, već apropijacija svoje opće proizvodne snage, tj. vlastitih spoznaja i dominacije prirode posredstvom svog društvenog postojanja; jednom riječju, svog razvoja kao društvenog pojedinca”.⁷ Radi se o transformaciji koja stvara osnovne preduvjete za ispunjenje potpunog kvalitativnog skoka koji ostvaruje komunistička revolucija. Marx dodaje: “Čim rad u neposrednom obliku prestane biti veliki izvor bogatstva, vrijeme rada prestaje i treba prestati biti njegovo mjerilo, i onda razmjenska vrijednost mora prestati biti mjerilo uporabne vrijednosti. Višak rada mase prestaje biti uvjet razvoja općeg bogatstva, kao što i nerad nekolicine prestaje biti uvjet razvoja općih snaga ljudskoga uma. Time se proizvodnja temeljena na razmjenskoj vrijednosti ruši, a proces neposredne materijalne proizvodnje gubi svoj oblik bijede i antagonizma. [Slijedi] slobodan razvoj individualnosti, i to ne smanjenje radnog vremena potrebnog za stvaranje viška rada, nego općenito smanjenje rada društva na minimum, čemu pak odgovara obrazovanje i razvoj pojedinaca u umjetnostima, znanostima itd., zahvaljujući vremenu koje se oslobodilo i sredstvima koja su stvorena za svakoga”.⁸

Pred takvim kvalitativnim skokom, nasuprot perspektivi revolucije i komunizma, seksualna represija vrši jednu zastarjelu funkciju i predstavlja prepreku - ona, naime, garantira onu prisilnu sublimaciju koja dopušta ekonomsko izrabljivanje, “krađu vremena rada čovjeka” (Marx), krađu

⁶ Izvorno citirano iz: Herbert Marcuse, *L'uomo a una dimensione*, Einaudi, Torino, 1967., str. 55., a ovdje citirano iz prijevoda Branke Brujić: Herbert Marcuse, *Čovjek jedne dimenzije*, Veselin Masleša, Sarajevo 1968., str. 49-50.

⁷ Karl Marx, *Grundrisse der Kritik der politischen Ökonomie*, Dietz Verlag, Berlin, 1953., str. 592.

⁸ Id., *Lineamenti fondamentali*, cit., vol. II, str. 401.

(vremena) užitka žena i muškarca, prisilu ljudskog bića na rad koji nije više sam po sebi potreban, nego je neophodan za perpetuiranje dominacije kapitala. Rad danas služi očuvanju zaostalih proizvodnih odnosa i jamči postojanost društvene strukture koja je na njima utemeljena.

“Kapital se”, kaže Virginia Finzi Ghisi, “dosad služio erotskom prirodom rada da bi natjerao čovjeka na rad, oduzevši mu preventivno svaku drugu seksualnu avanturu (odnosi sa ženom-nevjestom-majkom u krugu obitelji nisu avantura, nego samo produžetak ove zamjene)”. “Heteroseksualnost [...] postaje uvjet kapitalističke proizvodnje, kao modalitet gubitka tijela, privikavanje na to da ga se vidi drugamo, generalizirano.”⁹

Današnja borba za komunizam mora se očitovati i kao negacija heteroseksualne Norme, temeljene na potiskivanju Erosa koje je esencijalno za održavanje dominacije kapitala nad vrstom. “Perverzije”, a posebno homoseksualnost, izražavaju pobunu protiv podvrgavanja seksualnosti utvrđenom poretku, protiv gotovo totalnog porobljavanja erotizma (potisnutog ili represivno de-sublimiranog) “načelu učinka”, proizvodnji i reprodukciji (radne snage).

Razvoj sredstava za proizvodnju već je praktički pobijedio neimaštinu, koju sada još samo kapitalizam teži ovjekovječiti. Isto tako, ako sublimacija “perverzih” sklonosti Erosa u radu ekonomski zapravo više nije potrebna, nepotrebno je i usmjeravati svu libidnu energiju u reprodukciju, sada kada planet pati od prenapučenosti. Jasno, restriktivni zakoni o broju djece, pobačaji, ratovi i glad koje određuje kapital ne rješavaju problem demografskog rasta. Oni služe samo tome da ga *zadrže* unutar funkcionalnih granica za očuvanje i ekspanziju kapitalističkog načina proizvodnje; služe unaprijeđenju ratne industrije i držanju Trećeg svijeta u uvjetima siromaštva i zaostalosti, pogodujući uspostavi ekonomske i političke kontrole kapitala u manje “naprednim” zemljama. Problem prenapučenosti realno se rješava širenjem homoseksualnosti, (ponovnim) osvajanjem autoerotičnog užitka, komunističkom revolucijom. Demografsku tragediju ne rješava restrikcija Erosa, nego njegovo oslobođenje.

Ustvari, prisiljavanje Erosa na razmnožavanje nije nikada bilo zaista ni potrebno, budući da *slobodna* seksualnost, u više-manje povoljnom ambijentu, *prirodno* reproducira vrstu, bez potrebe da je se podvrgava bilo kakvoj vrsti prinude. S druge strane, ako se borba za oslobođenje homoseksualnosti odlučno suprotstavlja heteroseksualnoj Normi, jedan od njenih ciljeva je ostvarivanje novih *gay* odnosa među ženama i muškarcima, odnosa koji su potpuno drugačiji od onih tradicionalnih, odnosa sposobnih za, između ostalog, neki novi radosniji način prokreiranja i pederastičkog suživota s djecom.

Nije rečeno ni da posljedična transseksualna sloboda ne bi mogla pridonijeti, u nekoj *relativno* dalekoj budućnosti, određenim alteracijama biološko-anatomske strukture ljudskog bića uslijed kojih bi ono postalo, na primjer, ginandrično i sposobno za partenogenezu ili za nove načine razmnožavanja u dvoje (ili troje? desetoro?...). U prirodi već postoje životinje kao što je primjerice morski konjic, koji se oduvijek razmnožava na “obratan” način (ženka polaže jajašca u tijelo mužjaka, a on ih u sebi oplođuje i nosi dok ne okoti). Ne znamo što se događa na milijardama drugih planeta, u drugim konstelacijama, u drugim zvjezdanim sustavima... Ne znamo kakvi se

⁹ Virginia Finzi Ghisi, *Le strutture dell'Eros*, esej objavljen u dodatku talijanskom izdanju FHAR-ovog, *Rapport contre la normalité*, cit., str. 183. (FHAR je Front homosexuel d'action révolutionnaire, tj. Homoseksualni front revolucionarne akcije, organizacija u kontekstu francuske nove ljevice, aktivna u prvoj polovici 70-ih godina, koja je povezivala homoseksualno pitanje s radikalnim socijalizmima, suprotstavljajući se buržoaskoj ideologiji i režimu, ali i patrijarhalnosti i homofobiji još uvijek snažno prisutnima na tadašnjoj ljevici. *op. prev.*

oblici naprednog života nalaze onkraj ovog uslikanog neba koje večeras veličanstveno gleda na odurnu periferiju Milana.

Shvati li se da potiskivanje Erosa, njegova sublimacija i heteroseksualna Norma apsolutno nisu više potrebni u svrhu civilizacije i afirmacije komunizma, nego se pokazuju neophodnima za perpetuiranje kapitalizma i divljaštva, onda nije teško u izrazu homoerotične žudnje opaziti plodan potencijal revolucionarnog prevrtanja: i za takav je potencijal vezano ono *promesse de bonheur* (obećanje sreće) koje Marcuse prepoznaje kao svojstvenu osobinu “perverzija”.

Mnogi heteroseksualni “drugovi” smatraju homoseksualno pitanje *superstrukturnim* i zagovaraju prioritet socioekonomske (*strukturne*) problematike nad onom seksualnom. Bez obzira na kritiku, uostalom jako važnu, mehanicističke i adijalektičke skleroze postmarksizma proizašle, preko mnogih tobožnjih marksista, iz koncepata “strukture” i “superstrukture”, svejedno je pogrešno seksualne tematike smatrati tek “superstrukturnima”, budući da sâm rad, a stoga i čitava ekonomska struktura društva ovisi o sublimaciji Erosa. U temeljima ekonomije krije se seksualnost: Eros je *supstrukturni*.

Već prije ove (psihološki) koncepcije ekonomije i temeljne funkcije libida u procesu civilizacije, sâm marksizam - mada s historijski ograničene točke gledišta, budući da je, između ostalog, heteroseksualan i stoga djelomično ideološki - *potvrđuje da je seksualna funkcija strukturna*. Engels tako piše: “Po materijalističkom shvaćanju odlučujući faktor u historiji je, u krajnjoj liniji, produkcija i reprodukcija neposrednog života. A ona sama [sic] je, opet, dvojakog karaktera. S jedne strane, proizvodnja sredstava za život, predmeta ishrane, odijevanja, stana i za to potrebnog oruđa; s druge strane, proizvodnja samih ljudi, produženje vrste. Društvene ustanove, pod kojima žive ljudi jedne određene epohe i jedne određene zemlje, uvjetovane su objema vrstama proizvodnje; [...]”.¹⁰

U ovom slučaju, rigidno heteroseksualne društvene institucije Europe u 19. stoljeću uvjetovale su Engelsovu misao o seksualnosti kao odlučujućem momentu povijesti *kao reprodukcije*. Engels je, posebice, bio snažno protiv homoseksualnosti: u *Porijeklu porodice* govori o ljudima stare Grčke koji su se “srozali u odvratnu ljubav s dječacima i oskrnavili svoje bogove, kao i same sebe, mitom o Ganimeđu”.¹¹ Danas se lako može reći da je *materijalističko shvaćanje* prepoznalo *strukturnu* važnost žudnje, koju se ne može reducirati da bi se podudarala jedino s nagonom za razmnožavanje. S druge strane, potrebno je i da revolucionarna kritika ukloni predrasude prisutne u samome marksizmu, njegov muški *polet* koji traži od “proletarijata iskvarenog kapitalističkim moralom muževnu odlučnost” (Lafargue)...

Što se tiče heteroseksualnih “drugova”, kad bi se oslobodili svojih *strukturnih fiksacija* iz mentalne *superstrukture* koja ih navodi da djeluju kako sistem dopušta, shvatili bi zašto je oslobođenje homoseksualnosti neophodno za postizanje ljudske emancipacije. Trenutno je prvenstveno potiskivanje njihove gay žudnje i njihovo prilagođavanje anti-homoseksualnom tabuu, koji je toliko drag sistemu, ono što ih navodi na tretiranje homoseksualnog pitanja na *kapitalistički* način, u suštini niječući ga.

¹⁰ Izvorno citirano iz: Friedrich Engels, *L'origine della famiglia, della proprietà privata e dello Stato*, Editori Riuniti, Roma, 1971., str. 33., a ovdje citirano iz prijevoda Milorada Simića: Friedrich Engels, “Porijeklo porodice, privatnog vlasništva i države”, iz Adolf Dragičević i dr. (ur.), *Glavni radovi Marxa i Engelsa*, Stvarnost, Zagreb, 1979., str. 1213.

¹¹ Izvorno citirano iz *isto (it)*, str. 92., a ovdje citirano iz *isto (sh)*, str. 1248.

Anarhistička biblioteka
Anti-Copyright

Mario Mieli
Sublimacija Erosa u radu
1977

Nepomirljivo - Radikalni kvir protiv roda, države i kapitala (Uredila: Lina Gonan, Multimedijalni institut, Zagreb, 2018).

Prevod: Franko Burolo. *Sublimacija erosa u radu* je tekst je uzet iz knjige *Elementi gej kritike* iz poglavlja *Prema gej komunizmu* objavljene 1977. godine. Autor Mario Mieli bio je pisac, komunist i jedan od pionira pokreta za kvir oslobođenje u Italiji. U knjizi reflektira o novonastalom gej pokretu, te kritizira mejnstrim medicinski i psihoanalitički diskurs o "homoseksualnosti". Također kritizira i poziciju ljevice prema ženskom i kvir oslobođenju, tvrdeći primjerice: "S obzirom na odviše važnu funkciju koju za kapitalizam ima podređenost žena, te sublimacija u procesu rada onih sklonosti Erosa koje se smatraju "perverznama" - (ponovno) osvajanje transseksualnosti zbiti će se padom kapitalizma i odbijanjem otuđenog i otuđujućeg rada: borba homoseksualaca i žena jest (fundamentalna za) komunističku revolucija."

anarhisticka-biblioteka.net